

Mirei Shigemori

– FORNYEREN AF JAPANSK HAVEKUNST

Der er noget magtfuldt over stenene i Shigemoris have. Bag den flade sten ses tre sten, der hver for sig ikke er i balance, hvorimod gruppen bestemt er det.

Mirei Shigemori (1896-1975) blev i Japan først betragtet som en outsider, men har siden opnået anerkendelse for at være den person, der genskabte vitaliteten i japansk havekunst. Shigemori selv betragtede havekunst på linje med malerkunst, og for ham var stenene skulpturer.

MANGE AF JAPANS bedste haver blev skabt af aristokrater, der var optaget af flere kunstgenrer som maleri, poesi og kalligrafi. Men på denne baggrund kunne de også skabe stor havekunst. Senere – midt i Edo-perioden (1603-1868) – blev det dog efterhånden professionelle anlægsgartnere, som anlagde nye haver, og arbejdsmetoden endte med blot at være en nostalgisk kopiering af historiske haver. Dermed stagnerede den japanske havekunst.

HAVER MED ÆSTETIK

Mirei Shigemori (1896-1975) blev i Japan først betragtet som en outsider, men har siden opnået anerkendelse for at være den person, der genskabte vitaliteten i japansk havekunst. Tilhængerne havde tidligt øje for den kunstneriske kvalitet i Shigemoris haver, men modstanderne mente, at en have skal udtrykke idyl – et krav, som Shigemori ikke indfrie. Shigemori selv betragtede havekunst på linje med malerkunst, og for ham var stenene skulpturer. Hans udgangspunkt i skabelsen af sine haver var udelukkende de æstetiske kvaliteter.

Shigemori havde en dyb indsigt i den japanske tradition. Siden barndommen havde han interesseret sig for ikebana og te-ceremonien. Han studerede fra 1917 det moderne maleri på kunstakademiet i Tokyo med henblik på at blive maler. Her lærte han Kandinsky at kende, og indflydelsen fra ham kan i dag ses på de malede paneler i hans hus i Kyoto. Filosofi og kalligrafi var andre interesseområder, og hans omfattende intellektuelle og kunstneriske aktivitet kan sammenlignes med de aristokrater, der i tidligere århundreder havde skabt japansk havekunst. >

De ru, skulpturelle sten er placeret på en måde, der minder om den engelske kunstner Henry Moores skulpturer.

FORNYER AF TRADITIONEN

Efter det store jordskælv i Tokyo i 1923 bosatte Shigemori sig i Kyoto, hvor han blev resten af sit liv. Fra 1936 til 1939 studerede Shigemori den japanske havetradition ved at besøge og beskrive 400 haver overalt i Japan. Resultatet af det er en encyklopædi om japansk havekunst i 26 bind. Uden dette omfattende studie og den indsigt, det gav ham, ville Shigemori muligvis aldrig være blevet fornyeren af japansk havekunst.

I dag er stort set alle enige i, at Shigemori frem for nogen blev Japans avantgarde-havekunstner. Han havde evnen til at fælde og personliggøre den inspiration, han fik gennem sine studier. Assimilation er kodeordet igennem hele den lange japanske havetradition, og denne katalyserende egenskab ses tydeligt i Shigemoris værker, som gør indtryk på alle, der oplever dem.

AT SÆTTE STEN

Det, der frem for alt karakteriserer Shigemori, er hans evne til "at sætte sten". Stenene er ofte placeret både vertikalt og horisontalt, og i modsætning til den tidligere tradition behøver den enkelte sten ikke at være i balance, hvis blot gruppen, hvori stenen indgår, er harmonisk. Dermed bliver stenene skulpturer og ikke, som i tidligere haver, klipper, der illuderer at stikke op fra undergrunden.

Shigemoris viden om japansk havetradition var for ham en konstant udfordring, og han ønskede ofte, at han kunne glemme traditionen og skabe sin helt egen verden. Derfor anbragte han stenene i sine haver omgående og spontant for dermed at undgå, at hans viden om Japans historiske haver skulle diktere resultatet.

Stenene blev udvalgt i bjergene af Shigemori selv, og han plejede at sige, at de sten, han skulle bruge, kaldte på ham. Han valgte aldrig en sten, som senere viste sig ikke at fungere.

DET TOMME RUM

Den kunstneriske kvalitet i en have var efter Shigemoris mening proportional med graden af enkelhed. Han sagde ofte, at det tomme rum er overordentlig vigtigt, fordi det stimulerer fantasien og giver mulighed for betragteren til selv at skabe et scenari. Denne indsigt stammer måske fra den tidlige ungdom, hvor Shigemori studerede malerkunst.

SHIGEMORIS DISCIPLE

Shigemori var omgivet af en række medarbejdere, som arbejdede tæt sammen med ham. De kaldte sig for hans disciple. At placere stenene i haverne var den mest afgørende del af anlægsarbejdet. Shigemori sad ofte på verandaen og gav herfra med håndbevægelser vejledning i, hvor og hvordan den enkelte sten skulle pla-

Foran verandaen til højre ligger dette bakkelandskab beklædt med mos.

ceres. Under arbejdet så disciplene på Shigemoris ansigt, og de lærte i hans øjne at læse hans instruktioner. Nogle dage kunne der på den måde placeres 30 til 40 sten. Når en sten havde fundet sin plads, var den endelig.

EVIGT MODERNE

Evigt moderne var livet igennem Shigemoris valgsprog. Med det mente han, at hvis man ikke tager udgangspunkt i den tid, man lever i, vil man aldrig være i stand til at skabe klassisk havekunst. For ham var haver kunst, og kunst et resultat af en skabelsesproces. Ofte begyndte han dagens arbejde med at kalligrafere på rummets vægge, arrangere blomster og lave te. Før anlegget af en have gik i gang, var der altid skitseret en haveplan, som imidlertid sjældent blev fulgt. Det endelige resultat blev ofte fuldstændig anderledes. Ikke desto mindre betragtede han haveplanen som en forudsætning for det endelige resultat.

TOFUKU-JI

Umiddelbart efter at have studeret og beskrevet Japans historiske haver blev Shigemori kontaktet af Tofuku-ji-templet i Kyoto. Dette tempel blev etableret i Kamakura-perioden (1185-1333). Abbeden bad Shigemori om at lave en ny plan for haven, som var i forfald, og følgende meningsudveksling fandt sted:

Abbeden: "Det er godt for et tempels åndelige kvaliteter ikke at have tilstrækkelige økonomiske midler, men det er nu tiden for mig som præst at overveje havens renovering."

Shigemori: "Der findes ikke noget bedre sted at skabe en have end i abbedens hovedkvarter. Hvis jeg skaber en have her, vil mit arbejde leve evigt. Jeg er indstillet på at donere mit arbejde til tempel."

Abbeden: "Det sætter jeg stor pris på, og du får opgaven. Som betaling vil vi tilbyde regelmæssigt at bede for din sjæl, nu og i al evighed. Vi vil ikke blande os i arbejdet, så du kan gøre, hvad du finder rigtigt."

Shigemori: "Godt, jeg vil bruge al min energi på at skabe en have her, men jeg vil ikke acceptere anmodninger om ændringer i havens udformning."

Abbeden: "For du begynder, er der én ting, jeg er nødt til at gøre klart. I vores zen-sekt er det en ufravigelig regel, at intet går til spilde. Derovre ved indgangen ligger der mange kvadratiske granitfliser; dem må du genbruge."

Shigemori: "Det har jeg allerede gjort mig klart. Men jeg betragter det som op til mig at finde ud af, hvordan jeg bruger fliserne."

Abbeden: "I dag er en stor dag for Tofuku-ji. Der er ikke brug for yderligere kommentarer." >

De kvadratiske granitfliser i skakbrætmønsteret med det saftige mos har gjort Shigemori internationalt kendt.

Et udsnit af stjernebilledet Store Bjørn dannet af cylinderformede funderingssten.

Det skulle vise sig at være en meget klog beslutning. Mirei Shigemori traf i sin samtale med abbeden. På det tidspunkt samtalen fandt sted, var Shigemori lige så fattig som templet, men både templet og han fik senere stort økonomisk udbytte af samarbejdet. For en ung landskabsarkitekt i Japan er der intet bedre sted at skabe en have end i et tempel, og Tofuku-ji har mere end noget andet haveanlæg skabt hans berømmelse. Arbejdet begyndte den 27. juni 1939 og sluttede den 11. november samme år.

TOFUKU-JI

Tofuku-ji består af fire haveanlæg. Mod øst, på vej ind i haven, er der i gruset placeret syv cylinderformede funderingssten. Omkring stenene er gruset revet i et cirkulært mønster. Shigemori kaldte dette haveafsnit for Store Bjørn, og de syv sten illuderer Karlsvognens syv stjerner. Området med grus er omgivet af en sky af mos. Sceneriet virker abstrakt, indtil man forstår, at arrangementet er hentet i stjernehimlen.

Mod nord ses det, hvordan Shigemori anvendte de kvadratiske granitfliser til at skabe et skakbræt i en bund af saftigt mos. Skakbrættet går delvis i opløsning fra venstre mod højre. Normalt vil man i et tempel ikke acceptere et mønster som et skakbræt, men Shigemori havde jo sin aftale med abbeden. Dette haveelement

I Komyo-in domineres designet af kurver, hvor grushavet er omgivet af en slynget kystlinje.

er blevet uhyre berømt og frem for noget eksemplet på moderne japansk havekunst. Shigemori selv blev overrasket over anlæggets skønhed, som han mente skyldes, at naturen ved hjælp af mostæppet kompletterer designet.

Mod vest ses et stiliseret landskab af rismarker. Her er der i de kvadratiske felter anvendt klippede azaleaer.

Mod syd er den store plads primært dækket af revet grus, og heri har Shigemori placeret nogle store, meget skulpturelle, mørke sten. Selvom stenene har ujævne overflader, minder de alligevel gennem deres korpus og den måde, de er placeret på, om Henry Moores skulpturer. Under alle omstændigheder var det Shigemoris ambition, hvad angår placering af sten, og efter at have undersøgt alle Japans vigtige haver her at overgå alt, hvad der tidligere var blevet skabt.

I en trekant i højre side af dette haverum er der nogle bakker dækket af mos, og én af de mosklædte bakker ligger som en ø i grushavet.

KOMYO-IN

Dette tempel er underordnet Tofuku-ji og ligger kun et stenkast herfra. Haveanlægget her blev skabt af Mirei Shigemori samtidig med Tofuku-ji, men de to havers udtryk er meget forskellige. Hvor designet i Tofuku-ji er baseret på lige linjer, er det kurver-

ne, der dominerer Komyo-in. Det hvide, revne grus midt i haven omgives af en slynget kystlinje af mos. Haven indhegnes af en klippet beplantning af azaleaer foran japanske kirsebærtræer. Komyo-in står i skyggen af Tofuku-ji, fordi dette haveanlæg ikke er nær så nyskabende, men templet og haven har sin helt egen sjæl og charme. Når kirsebærtræerne blomstrer, vil nogle sikkert mene, at Komyo-in overgår Tofuku-ji. Specielt bemærkelsesværdig er en gruppe af tre sten, der symboliserer Buddha sammen med to disciple. Stenene er placeret således, at de er i overensstemmelse med "det gyldne snit".

ZUIHO-IN

I Daitoku-ji-tempelkomplekset i det nordlige Kyoto ligger templet Zuiho-in. Et tempel, som blev etableret af Otomo Yoshishige i 1535. Han omvendte sig senere til kristendommen og blev døbt. Her skabte Shigemori i 1961 med stor respekt for omgivelserne og stedets historie et af sine mesterværker. Han anlagde to zenhaver – mod syd en meditationshave, der er en dramatisk, revet grushave. Her ses et frådende hav. Fra kysten rejser stenene sig gradvis mod himlen og illuderer et bjerglandskab. Et godt eksempel på, hvordan zenhaverne i en lille skala kan spejle den store, vilde natur. Placeringen af stenene tog kun to dage for Shigemori og hans disciple og fandt sted den 16. og 17. april 1961. Den

Gruset er revet som et frådende hav. Ved kysten rejser bjergene sig mod himlen.

19. april var denne del af haven færdig. Mod nord er der en fredfyldt, smal, revet grushave, hvor syv mindre sten er placeret som et kors, der er en reference til den kristne fortid. Korset er kun antydet. Ved man det ikke, ses det ikke; men er man opmærksom på korset, ser man ikke andet.

SHIGEMORIS EGEN HAVE

I 1943 købte Shigemori et 150 år gammelt byhus i nærheden af universitetet i Kyoto. Her var der også en have og en tepavillon. Økonomien var klem, og Shigemoris kone lejede i begyndelsen værelser ud til studerende. I haven var der mange sten, men kun én, der minder om et skib, blev anvendt i havens nye design. I et område i bjergene udvalgte Shigemori mange magtfulde sten, som tydeligvis er i familie med hinanden. Hvor Shigemori i alle de mange haver, han skabte, var lynhurtig til at beslutte stenenes placering, blev han i sin egen have ved med at justere deres placering.

Hjemmet summede af liv. Her kom utallige gæster; præster, lærere fra universitetet, mange intellektuelle, men også håndværkere og gartnere blev budt på te, som Shigemori selv tilberedte. Hans måde at piske teen på, før den blev serveret, betød ifølge hans disciple, at den smagte langt bedre end den te, der blev lavet af hans kone. Tepavillonens paneler er dekoreret med Shige-

moris malerier, og inspirationen fra Kandinsky er slående. I dag er Shigemoris hjem et museum, hvor der skal bestilles tid for at få adgang. Når man sætter sig på husets veranda og betragter de delikate, men magtfulde sten, opleves en helt speciel stemning. Ø

Stenene her i Shigemoris egen have har samme valør, fordi de er hentet det samme sted i bjergene.

